

Monipuolisesti alkoholinkäytöstä

Jenni Lares:

Alkoholinkäytön sosiaaliset merkitykset 1600-luvun länsisuomalaisessa maaseutuyhteisössä. Tampereen yliopisto 2020. 300s. ISBN 978-952-03-1628-0.

Alkoholinkäyttö on usein lähtökohtaisesti kehystetty ongelmaksi niin nykypäivässä kuin historiassakin. Varsinkin populaareissa esityksissä tai museo-opastuksissa ovat vuosikymmenten mittaan tulleet tutuiksi kuvaukset ankarasti ryypäävistä ja tolkuttomasti käyttäytyvistä suomalaisista. Tällöin unohtuvat sellaiset entisajan puheenvuorot, joissa korostettiin, että ”kohtuullinen paloviinan käyttö on talonpojan paras lääke ja apteekkihoito”, kuten esimerkiksi hyvinkäänykyläläinen valtiopäiväedustaja Jaakko Matinpöytä Modelius totesi vuoden 1772 valtiopäivillä.

Jenni Lareksen väitöskirja ottaa nyt monipuolisemman tarkastelunäkökulman menneisyyden alkoholinkäyttöön. Lares tarkastelee alkoholikulttuuria ja alkoholinkäytön sosiaalisia merkityksiä 1600-luvun länsisuomalaisessa maaseutuyhteisössä, ennen kaikkea Ala-Satakunnassa. Lares asemoi itsensä uuden alkoholi-historian tutkijaksi ja ottaa kriittistä etäisyyttä aiempaan tutkimukseen, jonka hän määrittelee raittiushistorialliseen perinteeseen ankkuroituvaksi.

Tutkimusaineistonaan Lares käyttää TUOKKO-tuomiokirjakortistoon turvautuen 1600-luvun tuomiopöytäkirjoja ja niissä käsiteltyjä tapauksia, joiden kautta alkoholinkäytön yhteisöllisiä merkityksiä voidaan avata. Hän ankkuroi tutkimuksensa sekä kotimaiseen että kansainväliseen alkoholikulttuureja käsittelevään tieteelliseen keskusteluun.

Oletus ”suomalaisesta viinapäästä” ja jonkinlaisesta syntymäjuoposta kulttuurista lienee kaikilla tullut vastaan. Suomalainen suhde viinaan ei kuitenkaan ole ikiaikainen, sillä viinanpolton taito tuli tutuksi vasta 1500-luvulla ja yleistyi vähitellen 1600-luvulla. Sitä ennen juotiin oluen ja sahdin tyyppisiä juomia.

Lares toteaa tutkimustuloksenaan, että alkoholin käyttö oli yhteisöllistä ja sai merkityksensä kulloisesakin tilanteessa. Alkoholin merkitys tunnistettiin lääk-

keenä, ravintona, ilon tuojana, välillä humalluttajanakin. Keskeistä on, että Lareksen väitöskirja välttää ajatuksen erityisestä myötäsnyntisestä suomalaisesta juoppoudesta. Samalla kyseenalaistuu ajatus, että juomakulttuuri olisi muuttunut samansuuntaisesti, nimenomaan alkukantaisesta holtittomuudesta kohti maltillisuutta ja itsehillintää.

Työn ansioihin kuuluu aiemmassa tutkimuksessa esitettyjen lähtöolettamien purkaminen. Juominen esitetään väitöskirjassa sosiaalisesti rakentuneena ja yhteisöllisyyttä rakentavana, mikä näkyi esimerkiksi siinä, miten yhdessä juomalla vahvistettiin sopimuksia ja kiistojen jälkeistä sopua. Juomiseen liittyvät oikeustapaukset kertovat myös vaikkapa siitä, miten kuokkavieraita kohdeltiin tai mitä ajatuksia naisen ja miehen alkoholinkäyttö aikalaisissa herätti.

Lares tarkastelee lähdeaineistoja kriittisesti ja avoimin mielin ja toteaa, että käräjille päätyi lopulta suhteellisen vähän tapauksia, joissa juominen olisi liittynyt tai johtanut väkivallantekoihin. Toisaalta tapauksista voi huomata, että rajukin päihtyminen oli sallittua. Rungas juominen sai myös maagisia merkityksiä, korosti yltäkylläisyyden tavoittelua ja juhlahetkeä ja teki eroa arkisempaan alkoholin ravintokäyttöön. Raittiushistorialliselle tutkimukselle on tehtävä se myönnytyks, että menneisyyden alkoholinkäyttö ei ollut vain hallittua maljojen nostelua. Mutta juomatavoissa oli myös piirteitä, joihin yleensä on totuttu liittämään sana ”eurooppalainen”, vastapainona ”suomalaiselle”.

Lares toteaa, että 1500-luvulta 1600-luvun lopulle on havaittavissa asennemuutos, joka kiteytyy vuoden 1686 kirkkolaissa. Aiemmin itse juopumustila ei ollut tuomittavaa, vaan häiritsevää käytös. 1600-luvun mittaan juopuneena kirkkoon saapuminen alettiin nähdä tuomittavana, riippumatta juopuneen käytöksestä. Lares liittää asenteiden muuttumisen osaksi yhteiskunnallista muutosta, jossa ylhäältä ohjattu kontrolli voimistui ja myös käsitys kehollisuudesta muuttui. Aikakaudelle oli ominaista myös paloviinan valmistamiseen liittyvien lähdemainintojen lisääntyminen.

Lares pohtii laajasti aihepiiriin liittyviä eettisiä kysymyksiä, mutta ei raittiushistoriallisesta vaan menneisyyden ihmistä kunnioittavasta näkökulmasta. Hän on valinnut huolellisesti aikalaiskäsitteiden käännökset, jotta ne olisivat mahdollisimman neutraaleja vastineita

ruotsinkielisille ilmaisuille. Väkivaltaa ja sukupuolisuh- teita, joihin liittyy juopumus, ei tulkita ylimalkaisesti juopumisesta johtuvan kehollisen kontrollin pettämi- seksi, vaan tapahtumakulkuja analysoidaan tapauskoh- taisesti. Tällöin vältetään se, että alkoholin vaikutuksen alaisena tehdyt väkivallantyyöt tai seksuaalirikokset automaattisesti pelkistyisivät juoppouden traagiseksi tai tragikoomiseksi seurauksiksi. Tässä mielessä teos on hyvää luettavaa kenelle tahansa, joka haluaa miettiä tuomiokirja-aineistojen tulkintaa uudelta kannalta.

Työssä on myös ongelmansa. Käsitellyistä oikeusta- pauksista on esitelty pätkiä siellä täällä, joten niistä on vaikea saada kokonaiskuvaa, ja ilmaisussa on paikoin pientä huolimattomuutta tai kapulakielisyyttä. Työhön alun perin kuuluneet taulukoinnit on loppuvaiheessa jätetty pois, ja tämän tukiaineiston poistaminen on aiheuttanut paikoin hahmottomuutta.

Tästä huolimatta käytetyt aineistot, tutkimusote ja jaottelu palvelevat tutkimuksen tavoitteita. Työn ansioihin kuuluu aiemmassa tutkimuksessa esitettyjen lähtölehtien purkaminen. Juominen esitetään väit- töskirjassa sosiaalisesti rakentuneena ja yhteisöllisyyttä rakentavana, mikä näkyi myös kuokkavieraiden kohte- lussa ja yhteisissä maljoissa. Lareksen väitöskirja muis- tuttaa, että alkoholinkäytön merkitykset ja siten myös seuraukset eivät olleet vain ”suomalaista juoppoutta”, vaan juomat olivat monipuolinen ja vaihteleva osa men- neisyyden ihmisten arkea ja juhlaa.

Anu Lahtinen, professori
Helsingin yliopisto

Uusi avaus 1800-luvun britti- synnytysten kulttuurihistoriaan

Anna Niiranen:

“The Health and Happiness of the Expectant Mother”. Constructions of Pregnancy and Child- birth in British Medical Writings, 1840–1902.

Jyväskylän yliopisto 2020. 372 s. 978-951-39-8291-1.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8291-1>

Anna Niirasan yleisen historian alaan kuuluva väitös- tutkimus keskittyy synnyttämisen yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen historiaan 1800-luvun brittiläisessä kontekstissa. Tutkimusajanjakso noudattelee löyhästi Britannian saarivaltakunnan viktoriaaniseksi kutsuttua ajanjaksoa käsittäen vuodet 1840–1902. Niirasan tutki- malla maantieteellisellä alueella miespuolisten lääkärin työkentäksi vakiintui jo 1700-luvun jälkipuolella myös odottavien ja synnyttävien naisten hoito ja synnytyk- sissä avustaminen.

Niiranan tutkii erityisesti sitä, miten pääasiassa mies- puolisten brittilääläkärin pätevyyttä määriteltiin, miten siitä keskusteltiin ja miten siitä väiteltiin brittiläisissä synnytysoppaissa ja lääketieteen alan aikakauslehdissä 1800-luvun kuluessa. Niiranan pohtii myös sitä, miten synnytyslääkärit konstruoivat naisen raskausaikaa ja synnytystä ja omaa rooliaan, miten he kirjoittivat nai- sista ja naisille ja miten he itse oikeuttivat aktiivisen roolinsa synnytysluoneissa.

Synnytysterveyden ja synnytyslääketieteen histo- riassa Niirasan lähestymistapa ja kysymyksenasettelu on uusi ja innovatiivinen. Historiankirjoitus on usein ollut voittajien historiaa ja lääketieteen historia pääasiassa lääketieteellistymisen, medikalisaation, historiaa. Niin on ollut myös synnytyslääketiedettä ja naisten synny- tysterveyttä tutkittaessa, kun suurin huomio on kiinnit- tynyt synnytyskivun lääkkeelliseen hoitoon, anestesian ja antiseptiikan kehitykseen tai onnistuneisiin keisarin- leikkauksiin liittyneisiin voittoihin ja merkkipaaluihin.

Niiranan purettu lähteiden tarkkaa lähiluentaa ja huolellista kontekstualisointia hyödyntäen raskauden, synnytysten ja lapsivuodeajan kulttuurihistoriaan aika- kaudella, joka sisälsi useita alaan liittyviä lääketieteelli- siä innovaatioita. Niiranan problematisoi uudella tavalla näitä raskausajan ja synnytysten hoidon muutoksia ja pohtii sitä, liittyikö niin synnytyslääketieteen kehityk- seen kuin synnytyslääkärin työhön myös sivupolkuja ja katkoksia. Työn fokuksessa on aiemman tutkimuk- sen valtavirrasta poiketen se, muodostuiko synnytysten hoidosta jo 1800-luvun kuluessa niin lääketieteellisty- nyt tapahtuma kuin aiemmassa tutkimuksessa on usein oletettu.

Niiranan pitäytyy läpi tutkimuksensa valitsemassaan näkökulmassa ja luo samalla prisman, jonka kautta avautuu hyvin monitasoinen ja moniääninen näkymä brittiläisten naisten, joskin usein vain keski- ja yläluok- kaisten naisten, odotusaikaan ja synnytysterveyteen. Niiranan osoittaa, että 1800-luvun brittiläinen synnytys oli sosiaalinen tapahtuma. Läheinen naispuolinen ystävä oli lääkärinkin suosittama tukihenkilö synnytysluo- neessa, ja myös aviomies oli yleensä lähellä ja emo- tionaalisesti osallinen. Nainen sai niin sanotussa avau- tumisvaiheessa liikkua mielensä mukaan, ja suosituin synnytysasento oli kylkiasento, ei selällään makuulla. Synnyttäjää pyrittiin tukemaan myös henkisesti kaikin tavoin. Ihanteellinen synnytyslääkäri oli puolestaan myötätuntoinen, kannustava ja luottamusta herättävä. Huono lääkäri oli epävarma, arka, hermostunut ja päät- tämätön. Luonnollinen syntymä oli lähteissä lähinnä tekninen, ei ideologinen, termi, jolla kuvattiin syntyvän lapsen tarjontaa ja synnytysten kestoa.

Metodina käytetty lähteiden tarkka lähiluenta pal- jastaa sen, miten vanhemmat lääketieteelliset käsitykset ja ajatukset elivät vielä pitkään 1800-luvun ammatti- laisten ajatuksissa ja sitä kautta myös käytännön hoi-